

**БАЯНХОНГОР АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

310 дугаар байр, Лувсанданзанжанцангийн
өргөн чөлөө 3 дугаар гудамж, Номгон 1 дүгээр баг,
Баянхонгор сум, Баянхонгор аймаг, 64101
Утас: (976) 70442584
Цахим шуудан: procurement.bayankhongor@audit.gov.mn

2023.04.18 № 2/260
танай _____ -ны № _____ -т

Г Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн Г
дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5-д заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Богд сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын нөхөн болон дахин сонгуульд оролцох Баянхонгор аймгийн Богд сумын Монгол ардын намын хорооноос ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын нөхөн болон дахин сонгуульд оролцох нам нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль болон “Алсын хараа-2050”-д нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцооны хамт ирүүлж, хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын нөхөн болон дахин сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Тулгуур зарчим, Төрийн аудит MNS 6817-6:2020 Нийцлийн аудитын зарчим, Төрийн аудит MNS 6817-8:2020 Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2020 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2020-2022 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль болон “Алсын хараа-2050”, холбогдох бусад байгууллагаас авсан мэдээллийг шалгуур болгосон.

Дүгнэлт

Баянхонгор аймгийн Богд сумын Монгол ардын намын хорооны Богд сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын нөхөн болон дахин сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр, түүнд орсон зорилт арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн

005020367

37 дугаар зүйлийн 37.3 дахь хэсэг, "Алсын хараа-2050" Монгол улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлага, Баянхонгор аймгийг 2016-2025 онд хөгжүүлэх хөгжлийн бодлогод тус тус нийцсэн байна.

Богд сумын Монгол ардын намын хорооны мөрийн хөтөлбөр /7 хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Баянхонгор аймгийн Богд сумын Сонгуулийн хороонд
Хавсралт 7 хуудастай.

АУДИТЫН
МЕНЕЖЕР

БОЛОВСРУУЛСАН
АХЛАХ АУДИТОР

А.ЦЭЭНЯМ

Б.ДОЛЖМАА

БОГД СУМЫН МОНГОЛ АРДЫН НАМЫН
ХОРООНЫ 2020-2024 ОНЫ МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

2023 оны 04 дүгээр сарын 05

Хориулт

ХӨТӨЛБӨРИЙН ЗОРИЛГО: Ард иргэдийн ая тухтай амгалан тайван орчинд амьдрах, ажилтай орлоготой байх нөхцөлийг хангаж, чадвартай, ил тод, идэвх санаачилгатай, иргэдийн оролцоог хангасан, авлига ашиг сонирхлын зөрчилгүй, иргэдийн итгэл дэмжлэгийг хүлээсэн, нутгийн удирдлагын хариуцлагатай тогтолцоог төлөвшүүлнэ.

НЭГ. ХҮНИЙ ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО

1.1 Орлоготой иргэн

1.1.1 “Айл хотлоороо үйлдвэрлэгч” аян өрнүүлж, жижиг дунд үйлдвэрлэлийн тоног төхөөрөмжийг лизинг бартерын аргаар нийлүүлнэ.

1.1.2 Үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх зорилгоор “Өрхийн үйлдвэрлэгчдийн өдөрлөг”-ийг жил бүр тогтмол зохион байгуулж, аймаг бүсийн хэмжээнд өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлнэ.

1.1.3 Иргэдийн эдийн засгийн боловсролыг дээшлүүлж, хуримтлалтай болгох, амьдралаа зөв авч явах арга ухаанд сургах ажлыг системтэйгээр зохион байгуулна.

1.1.4 Иргэддээ ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох төрөлжсөн сургалтуудыг зохион байгуулж, туршлага ур чадварт түшиглэн хувиараа хөдөлмөр эрхлэх боломжийг хангаж, шаардлагатай тоног төхөөрөмжийн хөнгөлөлттэй зээл олгоно.

1.1.5 Иргэдийн дунд заавал хэвшүүлэх дадал, хэвшил бий болгож, аливаа бодлого шийдвэрт иргэдийн санаа бодлыг тусгадаг байх зарчмыг хэрэгжүүлнэ.

1.1.6 Сум, байгууллагын төсвийг төлөвлөх, батлах үйл ажиллагаанд иргэдийг оролцуулан шийдвэрлэдэг байх тогтолцоог бүрдүүлж, төсвийг иргэдэд тогтмол тайлагнана.

1.1.7 Сумандаа жижиг дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдийг дэмжиж хөнгөлөлттэй зээлд хамруулна.

1.1.8 Сумын хэмжээнд байнгын шинэ ажлын байр бий болгосон үйлдвэрлэгчдийн үйлдвэрлэсэн бараа, бүтээгдэхүүний борлуулалтыг дэмжиж, хөнгөлөлттэй зээл, төсөлд хамруулан дэмжиж ажиллана.

1.1.9 Орлого багатай өрхийн ажил эрхлээгүй насанд хүрсэн иргэдийг мэргэжил эзэмшүүлэх, ур чадварыг нь ахиулах сургалтад хамруулж, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.

1.2 Эрүүл иргэн

1.2.1 Сумын халуун усыг байнгын үйл ажиллагаатай болгоно.

D. Ganbold
001

1.2.2 Эрүүл мэндийн байгууллагын үйл ажиллагаа, эмч ажилчдын ёс зүйд хяналт тавих, мэдээлэх, шаардлага тавих эрх бүхий "Иргэний зөвлөл"-ийг эрүүл мэндийн байгууллагын дэргэд байгуулна.

1.2.3 Хүн амын өвчлөл, нас баралтад нөлөөлж буй буруу дадал хэвшил, ундны усны хатуулаг, хөрс, агаарын бохирдлыг бууруулах арга хэмжээ авна.

1.2.4 Халдварт өвчний гарч буй шалтгаан нөхцөлийг тодорхой болгож, гаралтыг улс аймгийн дунджаас доогуур түвшинд хүргэж, устгах боломжийг эрэлхийлэх ажлыг тухай бүрд авч хэрэгжүүлнэ.

1.2.5 Багийн эмч ажилтнуудын нийгмийн баталгааг хангах, стандартад нийцсэн ажлын байр, техник хэрэгслээр хангаж, иргэдийг жилд 1-2 удаа эмнэлгийн нарийн мэргэжлийн үзлэг оношилгоонд хамруулна.

1.2.6 Багийн эмч нарыг унаажуулна.

1.2.7 Түйн голын гольдролыг өөрчилж, булгийн эхийг хамгаалалтад авч, сумын төвийн ундны усны худгуудыг шинжилгээнд хамруулж, эрүүл ахуйн хяналтыг тогтмол тавина.

1.2.8 "Идэвхтэй хөдөлгөөн, урт нас" аяныг өрнүүлж, нийтийн биеийн тамирыг дэмжинэ.

1.2.9 Рашаан сувилал, нуурын давс, шавар бариа, элс, ингэний ундаа, гүүний саам, эмийн ургамал ашиглан уламжлалт эмчилгээ, сувилал байгуулах ажлыг дэмжинэ.

1.2.10 Иргэдийг эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах нөхцөлийн бүрдүүлэх зорилго бүхий "Амар тайван амьдрал" хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

1.2.11 Иргэдийн эрүүл мэндийн боловсролыг дээшлүүлж, эрүүл амьдралын зөв дадлыг төлөвшүүлэх чиглэлээр сургалт сурталчилгааны ажлыг тогтмол зохион байгуулна.

1.2.12 Ахмад өндөр насгуудын чөлөөт цагаа өнгөрүүлэх, үйлдвэрлэл үйлчилгээ явуулах ажлын байртай болгож, "Ахмадаа ачилъя" хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

1.2.13 Ахмад настнуудыг рашаан сувилалд зохион байгуулалттайгаар амрах нөхцөл бололцоогоор хангана.

1.2.14 Эрүүл мэндийн оношилгооны чадавхыг дээшлүүлж, эмч мэргэжилтнүүдийг нарийн мэргэжлээр бэлтгэн, иргэн бүр бүрэн эрүүл мэндийн үзлэг, оношилгоонд жил бүр заавал хамрагдах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

1.2.15 Эрүүл мэндийн байгууллагын ёс зүйн салбар хороодын үйл ажиллагааг тогтмолжуулж, эмнэлгийн мэргэжилтний ёс зүй, харилцаа хандлагыг сайжруулан, нийгэмд эерэг хандлагыг бий болгоход чиглэсэн " Эрүүл мэндийн салбарын эелдэг ажилтан" хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг хангана.

1.2.16 Сумын эрүүл мэндийн төвийн барилгад их засвар хийнэ.

1.2.17 "Эрүүл хүүхэд" " Эрүүл шүд" хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, бага насны хүүхдийг эрүүл мэндийн эрсдэлээс сэргийлж, "Эрүүл ирээдүй" хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

1.3. Чанартай боловсрол

1.3.1 Сурагчдын дотуур байрын барилгыг барьж дуусган, хичээлийн байрыг өргөтгөх, засварлах, шинээр барих ажлыг холбогдох газарт уламжилж шийдвэрлэнэ.

002

1.3.2 “Монгол бичиг” дэд хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлж, төрийн албан хаагчид, иргэдийг шат дараатайгаар сургалтад хамруулж, сурах нөхцөл бололцоогоор хангана.

1.3.3 Сурагчдад зориулсан орон нутгийн аяллын хөтөлбөр боловсруулан хэрэгжүүлнэ.

1.3.4 Соёл амралтын задгай театр байгуулж, иргэдийн чөлөөт цагийг зөв боловсон өнгөрүүлэх нөхцөлийг бий болгоно.

1.3.5 Ерөнхий боловсролын сургуулийг түшиглэн гүйлтийн зам, хөл бөмбөгийн талбай бүхий биеийн тамирын талбайг бий болгоно.

1.3.6 Өвлийн спортыг хөгжүүлэх боломжийг судалж, өвлийн баярыг тогтмол хийж хэвшүүлнэ.

1.3.7 Сумд дутагдалтай байгаа дуу хөгжмийн багш, математикийн багш зэрэг нэн шаардлагатай мэргэжилтнүүдийг бодлогоор дэмжин, тогтвор суурьшилтай ажиллуулна.

1.3.8 Сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагын орчны стандартыг хангуулж ажиллана.

1.3.9 Иргэдийн эрүүл мэнд, бие бялдрыг хөгжүүлэх, чийрэгжүүлэх хөтөлбөр боловсруулан хэрэгжүүлнэ.

1.3.10 Сургуулийн биеийн тамирын талбай, цэцэрлэгт хүрээлэнд нэмэлт тохижилт хийж, ашиглалт хамгаалалтыг сайжруулан, аюулгүй орчин бүрдүүлж ажиллана.

1.3.11 240 хүүхдийн бага сургууль барьж ашиглалтад оруулна.

1.4 Тогтвортой – амар амгалан гэр бүл

1.4.1 Гэр бүлийг дэмжсэн бодлого боловсруулан, гэр бүл төлөвлөлт харилцаа хандлагыг дээшлүүлсэн хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлнэ.

1.5 Хүүхэд хамгаалал, хөгжлийн чиглэлээр

1.5.1 Хүүхдийн хөгжил, хамгаалал, төлөвшилтийг сайжруулах орчныг бүрдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлнэ.

1.5.2 Хүүхэд багачуудын бие даах чадварыг нэмэгдүүлж, хөгжүүлж, тэдний төлөвшилтийг сайжруулах чиглэлээр шат дараатай арга хэмжээ авч хэрэгжүүлнэ.

1.5.3 Сумын хүүхдийн зөвлөл, хамтарсан багийн үйл ажиллагааг сайжруулж, гэр бүл, хүүхэд хамгааллын асуудлыг бодлогын төвд байлгана.

1.5.4 Хүүхэд хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

1.6 Залуучуудыг дэмжих чиглэлээр

1.6.1 Залуучуудын хөгжил, төлөвшилтийг сайжруулж, тэдний нийгмийн оролцоог нэмэгдүүлж, идэвхтэй амьдралыг дэмжсэн бодлого боловсруулж хэрэгжүүлнэ.

1.6.2 “Залуус бидний төлөө-бид залуусын төлөө” төсөл хэрэгжүүлж, залуусын оролцоотой төрийн бус байгууллагуудыг чадваржуулах бодлого хэрэгжүүлнэ.

1.6.3 Залуу гэр бүлийг дэмжсэн бодлого боловсруулан, гэр бүл төлөвлөлт, харилцаа хандлагыг дээшлүүлсэн хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлнэ.

1.6.4 Хүүхэд залуучуудын эрүүл мэндийг хамгаалах, тэдний бие бялдарт анхаарч, авьяасыг нь нээн илрүүлэх, хөгжүүлэх зорилгоор спортын төрлүүдээр жил бүр хавар намрын спартакиад явуулж хэвшинэ.

1.7 Үндэсний бахархал, өв соёл, спорт

1.7.1 Соёлын салбарын хүний нөөцийг чадавхжуулж, дэмжлэг үзүүлнэ.

1.7.2 Тахилгат уул, ус, газар нутгийн мэдээллийн санг бүрдүүлж, тахих шүтэх ёсыг түгээн дэлгэрүүлэх журам боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.

1.7.3 Иргэд идэвхтэй хөдөлгөөн хийх, уулын болон явган аялал, дугуйн спорт зэрэг нийтийн биеийн тамирын төрлийг дэмжиж, хамрах хүрээг өргөжүүлэн спорт талбайн тоног төхөөрөмжийг нэмэгдүүлнэ.

1.7.4 Түүх соёлын өвийг сүйтгэж байгаа хууль бус үйл ажиллагаатай хатуу тэмцэж, хариуцлагыг чангатгаж, соёлын өвийг хадгалан хамгаалж, өвлүүлэн баяжуулан хөгжүүлж буй соёлын биет бус өв тээгч нарыг урамшуулах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

1.7.5 Хоёр жилд 1 удаа соёл урлагийн өдрүүдийг суманд зохион байгуулж, ардын авьяастнуудыг нийтэд сурталчилж, алдаршуулна.

1.7.6 Соёл урлагийн байгууллагын үйл ажиллагааг хөдөөд чиглүүлж, соёлын төвийн хамт олныг авто машинтай болгоно.

ХОЁР. ЭДИЙН ЗАСГИЙН БОДЛОГО

2.1 Орон нутгийн төсвийг хэмнэлттэй, үр ашигтай төлөвлөн, төсвийн орлогын бүрдүүлэлтийг сайжруулан, санхүүгийн алдаа зөрчлийг бууруулах салбарын боловсон хүчний мэдлэг чадварыг дээшлүүлэх, төсвийн ил тод байдлыг хангах зорилгоор "Тунгалаг санхүү" хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

2.2 Иргэн, айл өрх бүр хуримтлал үүсгэн, эдийн засгийн хямралд өртөхөөс сэргийлэх, мөнгөн урсгалыг дотооддоо хадгалан, өрхийн төсөв болон аймаг орон нутгийн эдийн засагт эергээр нөлөөлөх "Хуримтлалтай хонгорчууд" хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

2.3 Барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжиж, блокийн үйлдвэрлэлийг өргөтгөж, түгээмэл тархацтай ашигт малтмал ашиглан улаан тоосго үйлдвэрлэх ажлыг судална.

2.4 Сумын төвийн цахилгаан шугам сүлжээний хүчин чадлыг сайжруулж, шаардлагатай газруудад өргөтгөл хийнэ.

2.5 Спорт заалны их засварыг хийж, соёлын төвийг сүүлийн үеийн техник, тоног төхөөрөмжөөр хангана.

2.1 Төрөлжсөн аялал жуулчлал

2.1.1 Аялал жуулчлалын мастер төлөвлөгөөг хэрэгжүүлж, энэ чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа иргэн, аж ахуйн нэгжийг бүх талаар дэмжинэ.

2.1.2 "Нутгаараа бахархахуй" хөтөлбөр боловсруулж, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжин, иргэдийг дотооддоо аялах ажлыг зохион байгуулж хэвшинэ.

2.1.3 Аялал жуулчлалын бааз байгуулах бололцоотой газруудад хөрөнгө оруулалт хийх санал ирүүлсэн аж ахуйн нэгж, иргэнийг дэмжиж ажиллана.

2.1.4 Аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуйн нэгж, иргэдэд хүү багатай, хөнгөлөлттэй зээлд хамруулж, үйл ажиллагааг нь өргөжүүлэх чиглэлээр дэмжиж төсөл хөтөлбөрт хамруулна.

004

2.2 Дэд бүтэц

2.2.1 Үүрэн телефоны хамрах хүрээг нэмэгдүүлж, сумын хэмжээнд бүх газарт гар утсаар ярих боломжийг судалж, Цэлгэрийн 4 дүгээр багт Жи-Мобайлын сүлжээний антен суурилуулна.

2.2.2 Гудамж талбайн гэрэлтүүлэг, тохижилтыг хийж гүйцэтгэнэ.

2.2.3 Сумын төвийн гудамж талбайг камержуулан, гэмт хэрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох ажлыг эрчимжүүлнэ.

2.2.4 Сумын төвийн нэгдсэн халаалтын хүчин чадлыг нэмэгдүүлж, айл өрхүүдийг дулааны шугам сүлжээнд холбох ажлыг үргэлжлүүлнэ.

2.2.5 Түйн гол дээгүүр баригдаж байгаа төмөр бетонон гүүрийг барьж дуусган, ашиглалтад орлуулна.

2.2.6 Сумын төвд 2 км хатуу хучилттай автозам тавьж, тоосжилтыг бууруулна.

ГУРАВ. ЗАСАГЛАЛЫН БОДЛОГО

3.1 Нутгийн удирдлагын ордныг шинээр барьж, ашиглалтад оруулах ажлыг судалж, шийдвэрлүүлнэ.

3.2 Төрийн албан хаагчийн "Нийгмийн баталгааг хангах" хөтөлбөр, төрийн албан хаагчийн "Сургалтыг хөтөлбөр"-ийг батлуулан хэрэгжүүлнэ.

3.3 Төрийн албаны хүнд суртал, ашиг сонирхлын зөрчлийг бүрэн арилгаж, иргэн төвтэй засаглалыг бүрдүүлнэ.

3.4 Төрийн албаны шийдвэр гаргах үйл явцад иргэн саналаа өгөх, хяналт тавих боломж бүхий цахим системийг нэвтрүүлнэ.

3.5 Төрийн байгууллагуудын дотоод дэг журам, албан хаагчдын ажлын уялдаа холбоог сайжруулж, ажлын чанар, хариуцлагыг нэмэгдүүлнэ.

3.6 Мал хулгайлах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, малыг хулгайтай тэмцэхэд иргэн, төрийн бус байгууллагуудын хамтын ажиллагааг дэмжих замаар мал сүргийг гэмт халдлагаас хамгаалах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ.

3.7 Төрийн албан хаагчдыг орон сууцаар хангах, нийтийн орон сууц барих асуудлыг судалж, шийдвэрлэн ипотекийн зээлд хамруулна.

3.8 Улсын болон орон нутгийн төсвийн хөрөнгөөр ажил гүйцэтгэгчийн сонгон шалгаруулалтыг иргэдийн болон төрийн бус байгууллагын оролцоотойгоор нээлттэй ил тод явуулдаг байх зарчмыг бүрдүүлэхийн зэрэгцээ худалдан авах үйл ажиллагаанд хэндлөнгийн байгууллагын хяналт тавьж ажиллуулна.

3.9 Багийн төвүүдийг ээлж дараатай тохижуулж, 2,5 дугаар багийн төвийг шинээр барьж, байнгын үйл ажиллагаатай болгоно.

3.10 Төрийн байгууллагуудын шийдвэрийг ард иргэдэд түргэн шуурхай хүргэж, эргэх тогтолцоотой ажиллана.

3.11 Багийн хурал, уулзалт, өдөрлөг, "Оторчдын баяр", шашин урлагийн цэнгүүн, үйлдвэрлэл эрхлэгчдийн өдөрлөг, малчдын зөвлөгөөн, төрийн албан хаагчдын зөвлөгөөнийг ергэн хүрээтэйгээр зохион байгуулна.

ДӨРӨВ. НОГООН ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО

4.1 Тусгай хамгаалалтай газар, нутгийн хамгаалалтын менежментийг боловсронгуй болгож, төр хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн түншлэлээр хамгаалалтыг сайжруулах ажлыг зохион байгуулна.

[Handwritten signature]

005

4.2 Түүх соёлын дурсгалт газар, ус, ой, ховор амьтан, ургамлын тархац бүхий нутаг, өвөрмөц тогтоцтой ЭКО системийг улсын болон орон нутгийн тусгай хамгаалалтад авч, тухайн бүс нутагт ажиллаж, амьдарч буй иргэд, бүлэг нөхөрлөлтэй хамтран хамгаалалтын оновчтой бодлого хэрэгжүүлнэ. Зэрлэг ан амьтанд хоол тэжээлийн био техникийн арга хэмжээг тогтмол авна.

4.4 Сумын төвийн тохижилтын хүрээнд айл өрх, албан байгууллага бүх нийтийн эзэмшил газрыг тохижуулах, зүлэгжүүлэх, мод тарих ажлыг бүх нийтийн ажил болгон хэрэгжүүлнэ.

4.5 Сумын төвийн хог хаягдлыг дарж, булшлан, эзлэх талбайг багасгаж, хяналтын камертай болгож, хяналт шалгалтын ажлыг эрчимжүүлэн, зөрчил гаргасан этгээдэд хариуцлага тооцно.

4.6 Цөлжилтийг багасгаж, элсний нүүдлийг саармагжуулах, хүн амын ая тухтай орчинд амьдрах, малын бэлчээр, усыг хамгаалах зорилгоор "Ногоон хэрэм" үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд аймаг, орон нутгийн төсөв болон бусад эх үүсвэрийг ашиглан "Ногоон Богд" хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

4.7 Булаг шандын эхийг хүн, малаас хамгаалах, хаших ажлыг үргэлжлүүлнэ.

4.8 Айл өрх, албан байгууллагын эзэмшил хашаа, олон нийтийн зам талбайг ногоон байгууламжтай болгож тохижуулах ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.9 Байгаль орчны эсрэг аливаа гэмт хэргийг шуурхай илрүүлэх, таслан зогсоох, гэм буруутай этгээдээр байгальд учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлдэг тогтолцоог бий болгоно.

4.10 Бэлчээрийн хортон мэрэгч устгах ажлыг үе шаттай зохион байгуулна.

ТАВ. ХҮНС ХӨДӨӨ АЖ АХУЙ

5.1 "Шинэ хөдөө" хөтөлбөр хэрэгжүүлж, хөдөөгийн иргэдээ хөгжүүлнэ.

5.2 Алслагдсан болон отрын бүс нутгийг усжуулж, бэлчээрийн даацыг нэмэгдүүлэх ажлыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлж, "Бэлчээрийн загвар сум" хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

5.3 "Шилмэл хээлтүүлэгчийн сан" хөтөлбөрийг үргэлжлүүлнэ.

5.4 Малчдын им, тамганы судалгааг гарган бүртгэлжүүлж малын хулгайтай тэмцэнэ.

5.5 Малчдын талаар төрөөс баримтлах бодлого "Монгол мал" хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэн эрчимтэй хэрэгжүүлж, иргэд, малчид хөдөлмөрөөрөө хорших, бүлэг нөхөрлөл байгуулах ажлыг дэмжин урамшуулдаг тогтолцосг бий болгоно.

5.6 Мал сүргийн тоонд биш чанартай, өндөр ашиг шимтэй, таваарлаг байдалд тулгуурлан, бэлчээрийн даацад тохируулан эсгөх ажлыг бодлогоор дэмжин "Мал аж ахуйн тогтвортой хөгжлийн бодлого"-ыг хэрэгжүүлнэ.

5.7 Сумын хэмжээнд малын эрүүл мэндийг хамгаалах ажлыг нэн түрүүнд тавьж, мал эмнэлгийн үйлчилгээнд тавих хяналтыг сайжруулна.

5.8 Аж ахуйн нэгж, өрх иргэдээс гахай, шувуу, зөгийн аж ахуй эрхлэхээр ирүүлсэн санал санаачилгыг бүх талаар дэмжин хамтран ажиллана.

5.9 Газар тариалангийн салбарт ажиллагсдыг хүлэмж, зоорь, хөнгөлөлттэй зээл, тоног төхөөрөмжөөр хангах арга хэмжээг авна.

5.10 Малын тэжээлийн ургамал тариалах ажлыг эрчимжүүлнэ.

5.11 Орон нутагт хадлан тэжээл бэлтгэхийг хориглосонтой холбогдуулан, хадлан бүхий бусад аймгуудтай гэрээ хэлэлцээр байгуулан, өвс бэлтгэлийн ажлыг ажлыг зохион байгуулж, үнийн хөөргөдлийг багасгах, тогтвортой барих бодлого барина.

5.12 Шаардлагатай газруудад уст цэгийн хайгуул хийл гэж, бэлчээрийг усжуулна.

5.13 Хөдөө аж ахуйн салбарт малчид, тариаланчдын залгамж халааг бэлтгэх "Илгээлтийн эзэн-3" аяныг хэрэгжүүлж, малжуулах төслийн үйл ажиллагааны хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

5.14 "Монгол мал- 2" хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, малыг эрүүлжүүлэх, чанар, ашиг шимийг сайжруулах ажлыг эрчимжүүлж, малын тосг чанарт шилжүүлж, ашиг шим хүртээмжийг сайжруулах, малчид генийн санг хамгаалах, биотехнологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

5.15 Малын халдварт өвчин тархах давтамжийн судалгааг үндэслэн мал эмнэлгийн цогц арга хэмжээг эрчимжүүлж, эрүүл бүс нутаг гэсэн статусаа баталгаажуулна.

5.16 Сумын хэмжээний малчид төлчдийн зөвлөгөөнийг зохион байгуулж, нутгийн мал сүргийг сурталчлах ажлыг зохион байгуулна.

ТӨЛӨВЛӨГӨӨ БОЛОВСРУУЛСАН:

БОГД СУМЫН МОНГОЛ АРДЫН НАМЫГ ТӨЛӨӨЛЖ, НАМЫН
ХОРООНЫ ДЭД ДАРГА *Д.ГАНБОЛД* Д.ГАНБОЛД

Д.ГАНБОЛД

007